

บทที่ 1

บทนำ

(INTRODUCTION)

ประเทศไทยในอดีตมีแหล่งน้ำตาม ธรรมชาติที่มีทรัพยากรสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ จึงทำให้ประชากรที่อาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำประกอบอาชีพทำการประมงในลักษณะเพื่อการยังชีพ แต่ในปัจจุบันจำนวนประชากรในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นจึงทำให้การทำการประมงเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นการทำการประมงเพื่อการค้ามากขึ้น โดยที่การประมงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและโภชนาการ อุตสาหกรรมการประมงมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเฉพาะในด้านเงินตราต่างประเทศ สามารถทำรายได้เข้าประเทศไม่น้อยกว่าปีละ 10,000 ล้านบาท การประมงเป็นการประกอบอาชีพของคนไทย ประมาณ 264,500 ครัวเรือน โดยในจำนวนนี้แยกเป็น อาชีพการเลี้ยงสัตว์น้ำจืด 140,000 ครัวเรือน (กรมประมง, 2545ก: 15) นอกจากนั้น การประมงยังช่วยทำให้ตลาดแรงงานขยายตัวทำให้ปัญหาการว่างงานและปัญหาสังคมลดน้อยลง

จากสถิติปริมาณการจับสัตว์น้ำ ปี พ.ศ. 2544 กรมประมง (2545ก: 16) พบว่าคนไทยบริโภคปลาทั้งสิ้นประมาณ 1,333,000 ตันต่อปี แบ่งเป็นปลาน้ำจืดประมาณ 465,000 ตัน หรือเท่ากับ 7.5 กิโลกรัมต่อคนต่อปี โดยเป็นผลผลิตที่ได้จากการเลี้ยงประมาณ 240,000 ตัน และเป็นผลผลิตที่ได้จากการจับจากแหล่งน้ำธรรมชาติประมาณ 225,000 ตัน ผลผลิตปลาน้ำจืดที่เป็นปลาเศรษฐกิจที่ได้จากการเลี้ยงสูงที่สุดคือ ปลานิล ประมาณ 80,000 ตันต่อปี และเนื่องจากปลาเป็นอาหารที่มีโปรตีนสูง ราคาไม่แพงและเพาะเลี้ยงง่าย จึงเป็นที่นิยมของผู้บริโภคโดยทั่วไป

ถึงแม้ว่าการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดจะมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน แต่ปริมาณผลผลิตยังคงไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค เกษตรกรได้มีการจับปลาจากแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อเป็นอาหารและรายได้ของครอบครัว แต่ปริมาณสัตว์น้ำกลับมีปริมาณลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากแหล่งน้ำจืดตามธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ประกอบกับคุณภาพของแหล่งน้ำธรรมชาติบางแห่งที่ไม่เหมาะสมเป็นที่อยู่อาศัยและขยายพันธุ์ของปลาจาก ปัญหาดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อปริมาณการผลิตปลาน้ำจืด ทำให้มีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคและส่งผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาด้วย

จากปัญหาดังกล่าว ทำให้รัฐบาลทุกยุคสมัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลในยุคปัจจุบันได้ให้ความสำคัญต่อการประมงเป็นอย่างมาก เนื่องจากผลผลิตสัตว์น้ำเป็นแหล่งอาหาร โปรตีนที่สำคัญสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่ตามชนบทซึ่งห่างไกลจากทะเลและยังเป็นทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม รัฐบาลได้พยายามพัฒนางานทางด้านกา ประมงให้สามารถตอบสนองกับความต้องการ

ของประชาชนโดยการจัดตั้งโครงการต่าง ๆ ขึ้นเพื่อพัฒนางานทางด้านการประมง เช่น โครงการประมงโรงเรียน โครงการประมงหมู่บ้าน โครงการบำรุงพันธุ์ปลาแบบประชาอาสา โครงการพัฒนาชนบท โครงการพระราชดำริ งานพัฒนาการประมง นอกจากจะเป็นการสร้างแหล่งอาหารโปรตีนให้กับประชาชน หรือเพื่อเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมแล้วยังได้มีนโยบายการผลิตพันธุ์สัตว์น้ำ เพื่อปล่อยลงในแหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

ปัญหาในการวิจัย

(Research Problems)

ในพื้นที่ของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีเกษตรกรที่มีบ่อเลี้ยงสัตว์น้ำจืดมากกว่า 18,000 รายในพื้นที่ 20,000 ไร่ มีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ แต่หลายพื้นที่ถูกทิ้งร้างใช้ประโยชน์ไม่เต็มพื้นที่ เนื่องจากเกษตรกรขาดความเชื่อมั่นเกี่ยวกับการผลิตและผลตอบแทนหากมีการส่งเสริมให้ใช้พื้นที่บ่อปลาที่มีอยู่ พร้อมกับเลือกพันธุ์สัตว์น้ำให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคแล้ว คาดว่าการเลี้ยงสัตว์น้ำจืดในบ่อดินจะเป็นอาชีพที่สร้างงานสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรที่ยั่งยืนอีกทางหนึ่ง

สำนักงานประมงจังหวัดนครศรีธรรมราช กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ส่งเสริมให้มีการเลี้ยงปลาทั้บทิศขึ้นตามแผนงานส่งเสริมการผลิตการเกษตร งานพัฒนาการประมง โครงการส่งเสริมเกษตรกรด้านการประมง ปีงบประมาณ 2546 ภายใต้ชื่อโครงการย่อยการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทั้บทิศในบ่อดิน รับผิดชอบโครงการโดยสำนักงานประมงจังหวัดนครศรีธรรมราช มีเป้าหมายของโครงการ คือ การส่งเสริมเกษตรกรด้านการประมงแบบพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงปลาทั้บทิศในบ่อดินให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ และการใช้ประโยชน์จากบ่อปลาที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด สร้างความเชื่อมั่นและเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพที่ยั่งยืนทำให้เกษตรกรสามารถช่วยเหลือตนเองและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นระยะเวลาในการดำเนินงานของโครงการเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2546 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2547 พื้นที่ดำเนินโครงการคือ พื้นที่ซึ่งมีศักยภาพทางด้านประมง รวม 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอนบอม สิชล ร่อนพิบูลย์ จุฬาภรณ์ และชะอวด ซึ่งมีเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทั้บทิศในบ่อดินจำนวน 130 ราย

แต่เนื่องจากกิจกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทั้บทิศในบ่อดินของกรมประมงที่ดำเนินการไปแล้วยังไม่ตรงตามความต้องการของเกษตรกร พิจารณาจากการที่ยังไม่มีการขยายตัวด้านการเลี้ยงปลาทั้บทิศในบ่อดินของเกษตรกรเพิ่มขึ้น สำหรับด้านการสนับสนุนพันธุ์ปลา ด้านการส่งเสริมและการติดตามผลการเลี้ยงปลาของเกษตรกรนั้น กรมประมงสามารถทำตามเป้าหมาย

ในแต่ละปีเท่านั้น การพยายามดำเนินการให้มากกว่าเป้าหมายที่กำหนดเป็นสิ่งที่ทำทนายเจ้าหน้าที่อยู่เสมอและการสามารถดำเนินการให้มากกว่าเป้าหมาย จำต้องมีการทบทวนถึงสิ่งที่ได้ดำเนินการมาแล้ว ซึ่งจำเป็นต้องได้รับข้อมูลจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ

เพื่อหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ประมงผู้รับผิดชอบโครงการจะได้นำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขประกอบการวางแผนโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทัตบิหมในบ่อดิน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ส่งผลที่ตรงต่อความต้องการของเกษตรกรให้มากที่สุด ในการวิจัยครั้งนี้จึงต้องการศึกษาถึงระดับความพึงพอใจของเกษตรกร ที่มีต่อโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทัตบิหมในบ่อดินของจังหวัดนครศรีธรรมราช ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives of the Research)

1. เพื่อศึกษาปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทัตบิหมในบ่อดินของจังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาถึงระดับความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทัตบิหมในบ่อดินของจังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการต่อความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทัตบิหมในบ่อดินของจังหวัดนครศรีธรรมราช
4. เพื่อทราบถึงปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทัตบิหมในบ่อดินของจังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอบเขตของการวิจัย (Scope of the Research)

ในการวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาเฉพาะข้อมูลที่ได้จากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทัตบิหมในบ่อดินของจังหวัดนครศรีธรรมราช ในปี พ.ศ. 2546 เท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(Expected Results)

1. เจ้าหน้าที่ประมงผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมการเลี้ยงปลาทัติมในบ่อดินในพื้นที่ของ จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขงาน ส่งเสริมด้านการประมง เพื่อให้การจัดกิจกรรมเหมาะสมกับความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร
2. หน่วยงานของภาครัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมประมง องค์การส่วนท้องถิ่น และ ภาคเอกชน สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบในการวางแผน โครงการส่งเสริมการ เลี้ยงปลาทัติมในบ่อดินของจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้เข้าร่วม โครงการต่อไป

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

(Operational Definition of Terms)

โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทัติมในบ่อดิน หมายถึง โครงการส่งเสริมการเลี้ยง ปลาทัติมในบ่อดินในความรับผิดชอบของสำนักงานประมงจังหวัดนครศรีธรรมราช กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในพื้นที่ 5 อำเภอ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ดำเนินการ ในปีงบประมาณ 2546

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล หมายถึง ข้อมูลต่าง ๆ ทางด้านข้อมูลส่วนตัวของ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทัติมในบ่อดินของจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาขั้นสูงสุดของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการฯ ที่ได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วยระดับประถมศึกษา (ป.1-ป.6 หรือ ป.7 ในระบบการจัดการศึกษาเดิม) ระดับมัธยมศึกษา (ม.1-6 หรือ มศ.1-5 หรือ ปว.ช.) และระดับ อนุปริญญา (ปว.ศ. หรือ ปว.ท.) หรือปริญญาตรีขึ้นไป

ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ หมายถึง ข้อมูลต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจของเกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทัติมในบ่อดินของจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ รายได้ ประสบการณ์ในการเลี้ยงปลา และขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา

รายได้ หมายถึง รายได้รวมของเกษตรกรทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ได้แก่ รายได้จากการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง รับจ้าง ค้าขาย เป็นต้น ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา นับเป็นจำนวนบาท

ประสบการณ์ในการเลี้ยงปลา หมายถึง ประสบการณ์ของเกษตรกรในการเลี้ยงปลา นับเป็นจำนวนปี

ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา หมายถึง ขนาดพื้นที่บ่อของเกษตรกรที่ใช้ในการเลี้ยงปลา นับเป็นจำนวนไร่

ปัจจัยพื้นฐานทางสังคม หมายถึง ข้อมูลต่าง ๆ ทางด้านสังคมของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทั้งในบ่อดินของจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่มด้านการเกษตร การรับรู้ข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาทั้งในบ่อ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมง

การเป็นสมาชิกกลุ่มด้านการเกษตร หมายถึง การเป็นสมาชิกกลุ่มด้านการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น

การรับรู้ข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาทั้งในบ่อ หมายถึง การรับรู้ข่าวสารเรื่องการเลี้ยงปลาทั้งในบ่อของเกษตรกรจากสื่อต่าง ๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ วารสาร หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ เอกสารเผยแพร่ เป็นต้น นับเป็นจำนวนครั้งในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมง หมายถึง การติดต่อหรือการได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ประมง เจ้าพนักงานประมง นักวิชาการประมง เกี่ยวกับการเลี้ยงปลาทั้งในบ่อ นับเป็นจำนวนครั้งในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา

การประชาสัมพันธ์ หมายถึง รูปแบบต่าง ๆ ของการประชาสัมพันธ์โครงการฯ ให้แก่เกษตรกรก่อนเข้าร่วมโครงการฯ ได้แก่ สื่อมวลชน ป้ายโฆษณา การประชาสัมพันธ์ผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล

การคัดเลือกเกษตรกร หมายถึง การคัดเลือกเกษตรกรผู้ประสงค์เข้าร่วมโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาทั้งในบ่อดินของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่สามารถปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของโครงการฯ

การถ่ายทอดความรู้ หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ด้านเทคโนโลยีการประมงจากเจ้าหน้าที่ประมงสู่เกษตรกรในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ การเตรียมบ่อ การทำน้ำเขียว การปล่อยลูกปลาลงเลี้ยง อาหารและการให้อาหาร การป้องกันโรคและศัตรูปลา การจับผลผลิต การตลาด และการจำหน่าย

เทคโนโลยี หมายถึง การเลี้ยงปลาทั้งในบ่อดินตามหลักวิชาการของกรมประมง ได้แก่

- การเตรียมน้ำบ่อ หมายถึง การเตรียมน้ำเลี้ยง การทำความสะอาดบ่อ เป็นต้น
- การทำน้ำเขียว หมายถึง การทำให้น้ำในบ่อที่ใช้ในการเลี้ยงปลา มีปริมาณอาหารธรรมชาติเพิ่มขึ้น

- การปล่อยลูกปลาลงเลี้ยง หมายถึง ปริมาณที่เหมาะสมในการปล่อยลูกปลาลงเลี้ยง
- อาหารและการให้อาหาร หมายถึง ชนิดของอาหารที่นำมาเลี้ยงปลา ทับทิม ช่วงเวลาในการให้อาหารปลา เป็นต้น

- การป้องกันโรคและศัตรูปลา หมายถึง การป้องกันโรคในบ่อเลี้ยงปลา และการป้องกันศัตรูของปลา ทับทิม เช่น สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ปีก เป็นต้น

- การจับผลผลิต หมายถึง วิธีการจับและช่วงเวลาการจับผลผลิตที่เหมาะสมในรอบการเลี้ยง เป็นต้น

- ตลาดและการจำหน่าย หมายถึง วิธีการปฏิบัติในการขาย ตลาดรับซื้อ เป็นต้น

การสนับสนุนปัจจัยการผลิต หมายถึง การสนับสนุนลูกพันธุ์ปลา ทับทิม แก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการฯ

การติดตามการดำเนินงาน หมายถึง การออกติดตามให้ความรู้และคำแนะนำแก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการฯ

ความพึงพอใจ หมายถึง ปฏิกริยาด้านความรู้สึกที่แสดงผลออกมาในลักษณะทิศทางบวกหรือทิศทางลบหรือไม่มีปฏิกริยา คือ เฉย ๆ ของเกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลา ทับทิมในบ่อดินของจังหวัดนครราชสีมา ความพึงพอใจ วัดได้จากการระบุความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลว่า “พึงพอใจมากที่สุด” “พึงพอใจมาก” “พึงพอใจปานกลาง” “พึงพอใจน้อย” และ “พึงพอใจน้อยที่สุด” ต่อข้อความที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นใน 5 ด้าน คือ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการคัดเลือกเกษตรกร ด้านการถ่ายทอดความรู้ ด้านการสนับสนุนปัจจัยการผลิต และด้านการติดตามผลการดำเนินงาน